

AGNIESZKA CZEKAJ-ZASTAWNY

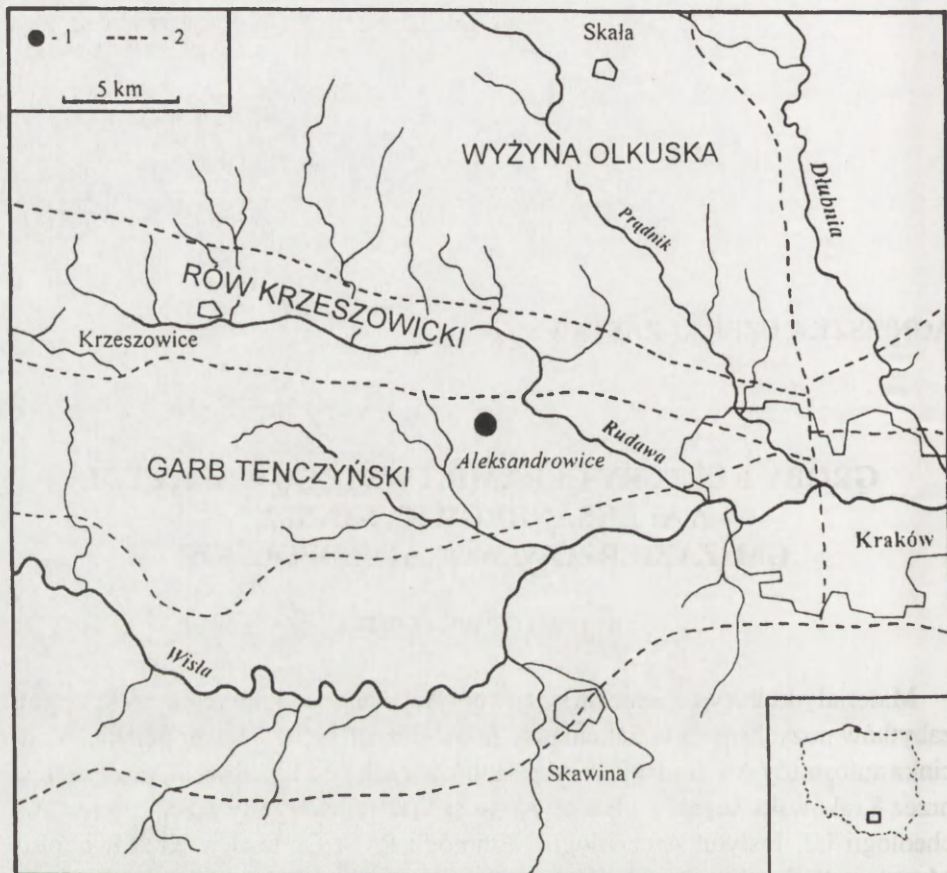
**GROBY KULTURY CERAMIKI WSTĘGOWEJ RYTEJ  
Z ALEKSANDROWIC, STAN. 2,  
GM. ZABIERZÓW, WOJ. MAŁOPOLSKIE**

**1. UWAGI WSTĘPNE**

Materiały kultury ceramiki wstępowej rytej stanowią niewielką część zbioru zabytków pozyskanych w trakcie prac ratowniczych na trasie małopolskiego odcinka autostrady A4. Badania w Aleksandrowicach pod Krakowem, prowadzone przez Krakowski Zespół do Badań Autostrad (współtworzony przez Instytut Archeologii UJ, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Oddział w Krakowie oraz Muzeum Archeologiczne w Krakowie), finansowane przez Agencję Budowy i Eksploatacji Autostrad, były pierwszym etapem prac szerokoprzestrzennych realizujących program ratowania stanowisk archeologicznych. Bezpośrednie zagrożenie stanowiska stanowiła budowa tzw. miejsca obsługi podróżnych (MOP-u) przy istniejącej już autostradzie. Badania odcinka, w obrębie którego odkryto obiekty grobowe kultury ceramiki wstępowej rytej prowadziła autorka artykułu.

\*

Stanowisko 2 w Aleksandrowicach położone jest w obrębie południowej partii Garbu Tenczyńskiego, stanowiącego południowe obrzeżenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (ryc. 1). Usytuowane jest ono na prawym brzegu niewielkiego ciek, będącego lewobrzeżnym dopływem pobliskiej Brzoskwinki, spływającego z północy przez krasową dolinę zwaną Wąwozem Aleksandrowickim. Teren stanowiska obejmuje południowe i południowo-wschodnie stoki cyfrowo ukształtowanej części rozległego wzniesienia (ryc. 2). Na omawia-



Ryc. 1. Regionalizacja fizycznogeograficzna południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (wg Kondrackiego 1994).

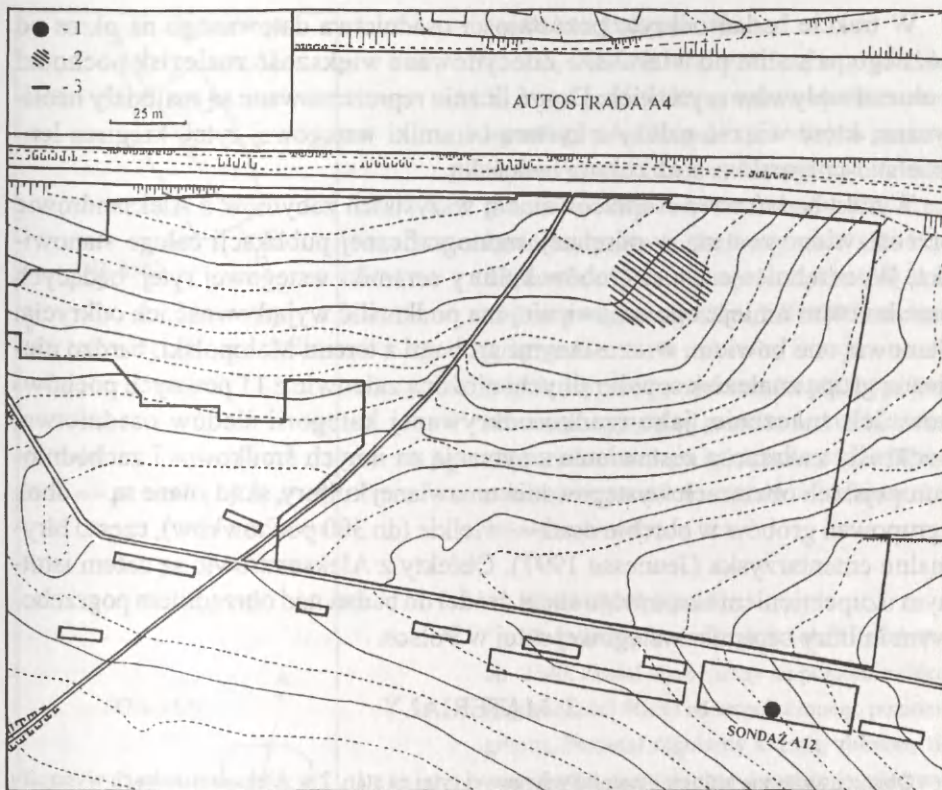
1 — stanowisko 2 w Aleksandrowicach, 2 — granice makro- i mezoregionów.

Fig. 1. Geographic regions in the southern part of the Cracow-Częstochowa Upland (after Kondracki 1994). 1 — site 2 in Aleksandrowice, 2 — limits of makro- and mezoregions.

nym obszarze zaznacza się zróżnicowanie nachylenia terenu (od  $2^{\circ}$  do  $10^{\circ}$ ). Od wschodu stanowisko ograniczone jest doliną wspomnianego strumienia, a od południa i zachodu płytkim obniżeniem z kolejnym, niewielkim ciekim wodnym. Od północy oraz północno-zachodu — w górę wzniesienia — określenie zasięgu uniemożliwia zwarta zabudowa wsi.

Prace ratownicze objęły część stanowisk 2 i 3 w Aleksandrowicach (w rzeczywistości jedno stanowisko) mieszczących się w obrębie MOP-u, tj. 385 arów, w których skład wchodzi teren rozpoznany szerokokoprzestrzennie oraz ciąg kilkunastu wykopów sondażowych w południowej, granicznej części obszaru badań





Ryc. 2. Aleksandrowice, stan. 2, gm. Zabierzów. Plan sytuacyjno-wysokościowy stanowiska z zaznaczeniem obszaru badań oraz lokalizacją śladów osadnictwa kultury ceramiki wstępowej rytej.

- 1 — miejsce odkrycia grobów, 2 — strefa występowania obiektów gospodarczych,  
3 — granica obszaru przebadanego wykopaliskowo.

Fig. 2. Aleksandrowice, site 2, Zabierzów commune. Situation-altitude plan of the site with the excavated area and location of settlement traces of the Linear Band Pottery culture.

- 1 — places where the graves were discovered, 2 — area of the utility features, 3 — limits of the excavated area.

(ryc. 2). Stanowi to ok. 50% pierwotnej powierzchni kompleksu osadniczego. Niemal 200 arów zostało zniszczonych przez współczesną zabudowę mieszkalną lub podczas budowy jezdni autostrady; nienaruszone pozostają niewielkie partie na północ od autostrady oraz obszar o powierzchni ponad 1 ha na wschód od badanej strefy<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Informacje na temat zakresu oraz wstępnych wyników badań w Aleksandrowicach pochodzą z opracowanego przez Krakowski Zespół do Badań Autostrad „Sprawozdania z archeologicznych prac ratowniczych prowadzonych na trasie autostrady A4 w woj. krakowskim w 1998 r.”

W trakcie badań odkryto pozostałości osadnictwa datowanego na okres od późnego paleolitu po wiek XIX. Zdecydowana większość znalezisk pochodzi z okresu wpływów rzymskich. Dosyć licznie reprezentowane są materiały neolityczne, które wiązać należy z kulturą ceramiki wstęgowej rytej, kręgiem lędzielsko-polgarskim oraz kulturą badeńską.

Wyniki badań wraz z opracowaniem wszystkich zabytków z Aleksandrowic przedstawione zostaną w odrębnej, monograficznej publikacji całego stanowiska. Wyodrębnienie z niej grobów kultury ceramiki wstęgowej rytej, będących przedmiotem niniejszego omówienia, ma podkreślić wyjątkowość ich odkrycia. Stanowią one bowiem, wraz z innymi grobami z terenu Małopolski, bardzo nie-liczną grupę znalezisk sepulkralnych, złożoną zaledwie z 11 pewnych pochówków. Ich znaczenie, jako rzadko odkrywanej kategorii śladów osadnictwa, podkreśla zwłaszcza zestawienie z sytuacją na innych środkowo- i zachodnio-europejskich obszarach występowania omawianej kultury, skąd znane są — obok zgrupowań grobów w obrębie osad — wielkie (do 300 pochówków), często birtualne cmentarzyska (Jeunesse 1997). Obiekty z Aleksandrowic są zatem istotnym uzupełnieniem skromnego stanu źródeł do badań nad obrządkiem pogrzebowym kultury ceramiki wstęgowej rytej w Polsce.

## 2. MATERIAŁY

Obiekty ziemne kultury ceramiki wstęgowej rytej na stan. 2 w Aleksandrowicach wystąpiły w dwóch oddalonych od siebie o ponad 100 m strefach (ryc. 2). W centralnej partii badanego obszaru, niemal na kulminacji cypla terenowego, odkryto kilka jam o przeznaczeniu gospodarczym, w tym m.in. obiekt z materiałami krzemionymi o charakterze pracownianym<sup>2</sup>. Obiekty grobowe lokowały się natomiast w odizolowanej, południowej części stanowiska (sondaż A-12), nad niewielkim ciekim wodnym, u podnóża północnego stoku kolejnego wzniesienia. Wystąpiły one w odosobnieniu, w ich sąsiedztwie nie natrafiono na inne jamy (ryc. 3).

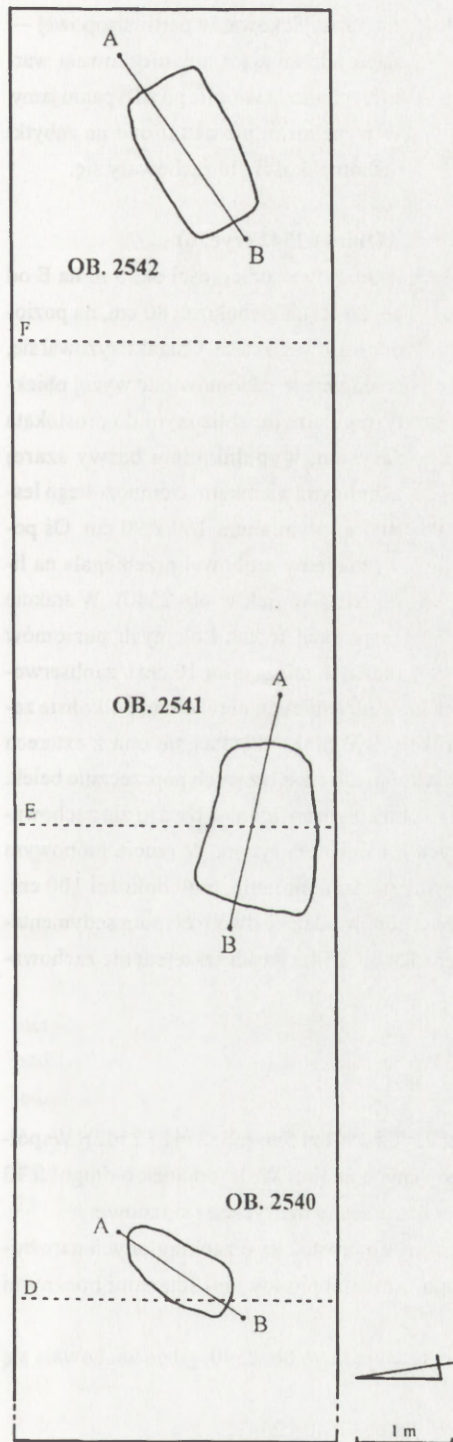
### 2.1. Obiekty grobowe

Spośród trzech odkrytych obiektów grobowych kultury ceramiki wstęgowej rytej tylko jeden zawierał wyposażenie (ob. 2542). Przynależność kulturową i funkcję pozostałych dwóch (ob. 2540 i 2541) określono jako prawdopodobną. Zdecydowały o tym ściśle podobieństwa cech metrycznych wszystkich obiektów (kształty i wymiary jam), orientacja ich osi podłużnych, charakterystyczna lokalizacja (występowanie w odizolowanym zgrupowaniu w strefie pozbawionej jakichkolwiek śladów osadnictwa) oraz jednorodna struktura i barwa wypełnień.

---

<sup>2</sup> Materiały te zostaną opublikowane w monografii stanowisk 2 i 3 w Aleksandrowicach.





#### Obiekt 2540 (ryc. 4)

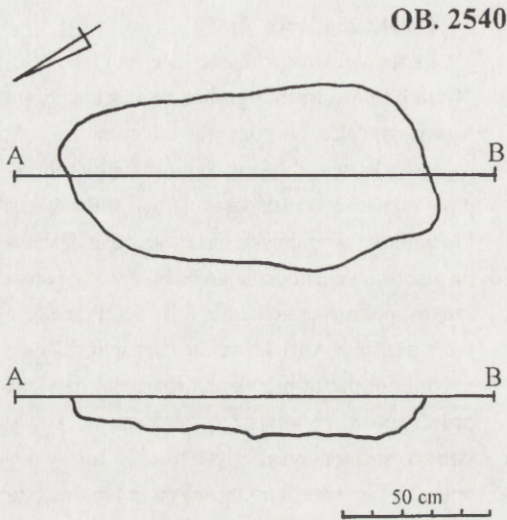
Zarys obiektu uwidocznił się na głębokości 20 cm od powierzchni gruntu, w obrębie stropu lessowego calca. Na poziomie odkrycia posiadał regularny kształt, zbliżony do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 100 x 60 cm i jednolitym wypełnisku barwy szarej z drobnymi plamkami ciemnożółtego lessu. Przebieg dłuższej osi pokrywał się z linią NE-SW. Przecięcie jamy profilem A-B wykazało, iż zachowała się jedynie jej partia przydenna (bardziej nasilone procesy erozyjne w tej części stoku) o nieckowatym zarysie pionowym i głębokości 15 cm. W wypełnisku nie natrafiono na zabytki ruchome; kości nie zachowały się.

#### Obiekt 2541 (ryc. 5)

Zlokalizowany w odległości ok. 3 metrów od ob. 2540. Został wyróżniony na poziomie calca, na głębokości 40 cm od współczesnego poziomu gruntu. Posiadał regularny kształt, zbliżony do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 180 x 120 cm i jednolitym wypełnisku barwy szarej z drobnymi plamkami lessu. Dłuższa oś (w przeciwieństwie do obiektów 2540 i 2542) przebiegała na linii NW-SE. W profilu pionowym obiekt tworzył regularne, zbliżone do prostokąta zaciemnienie, o głębokości 70 cm. Zarysowały się tu dwie warstwy odpowiadające dwóm etapom sedymentacyjnym wypełniska obiektu: w części spągowej — jednolita (jednocześnie, niemal równoczesna z wkopem) war-

Ryc. 3. Aleksandrowice, stan. 2. Lokalizacja grobów kultury ceramiki wstępowej rytej w wykopie sondażowym A-12 (przed poszerzeniem wykopu).

Fig. 3. Aleksandrowice, site 2, Zabierzów commune. Location of the graves of the Linear Band Pottery culture in sounding trench A-12 (before extension of the trench).



Ryc. 4. Aleksandrowice, stan. 2. Plan i profil ob. 2540.

Fig. 4. Aleksandrowice, site 2, Zabierzów commune. Plan and cross-section of feature 2540.

stwa zasypiskowa, w partii stropowej — słabo odróżniająca się, nieckowata warstwa, powstała wtórnie po zasypianiu jamy. W wypełniku nie natrafiono na zabytki ruchome; kości nie zachowały się.

**Obiekt 2542 (ryc. 6)**

Odkryty w odległości ok. 5 m na E od ob. 2541, na głębokości 80 cm, na poziomie lessowego calca. Charakteryzował się, analogicznie jak omówione wyżej obiekty, regularnym, zbliżonym do prostokąta zarysem, wypełniskiem barwy szarej z drobnymi plamkami ciemnożółtego lessu oraz wymiarami 160 x 90 cm. Oś podłużna jamy grobowej przebiegała na linii NE–SW (jak w ob. 2540). W trakcie eksploracji trzech kolejnych poziomów (każdy o miąższości 10 cm), zaobserwowano rozmieszczone symetrycznie wzdłuż dłuższych krawędzi obiektu, niewielkie, półkoliste zaciemnienia, sugerujące istnienie drewnianej konstrukcji. Być może składała się ona z czterech małych słupów osadzonych przy bocznych ścianach wkopu, lub też z leżących poprzecznie belek. Na głębokości 50–60 cm, w S narożniku opisywanego obiektu, natrafiono na bardzo źle zachowane fragmenty dwóch czarek półkulistych, zdobionych ornamentem rytym. W rzucie pionowym obiekt rysował się jako regularne, zbliżone do prostokąta zaciemnienie, o głębokości 100 cm. W przekroju pionowym uwidoczniły się dwie warstwy, odpowiadające dwóm etapom sedymentacyjnym wypełniska obiektu, analogiczne jak w przypadku ob. 2541. Kości szkieletu nie zachowały się.

\*

Opisane wyżej obiekty dzieli odległość 3 m (ob. 2540 i 2541) i 5 m (ob. 2541 i 2542). Wspólnie, tworzą one niewielkie zgrupowanie jam, usytuowanych na linii W–E (odcinek o długości 13 m; ryc. 3). Wszystkie obiekty posiadają niemal identyczne cechy metryczne i składowe:

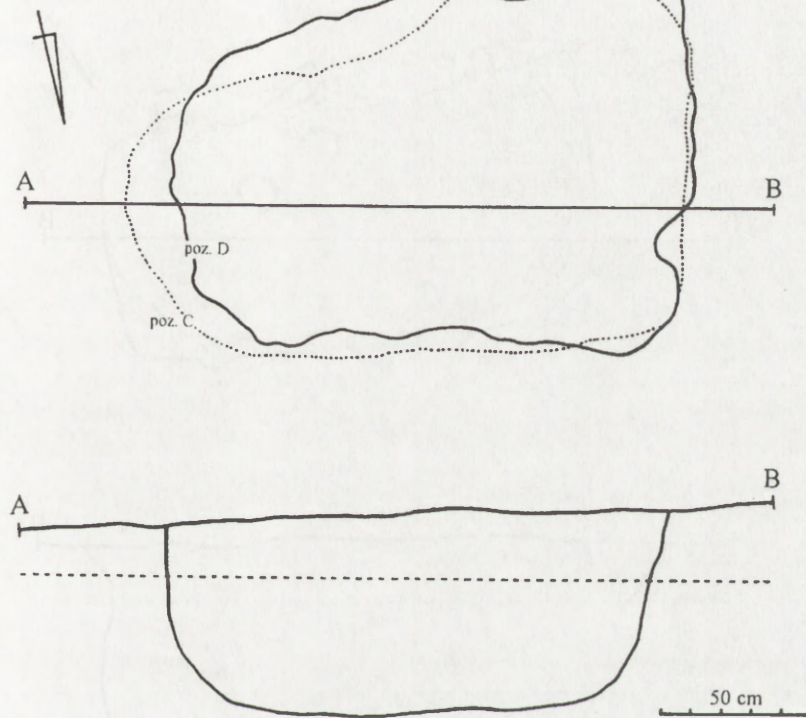
a) **zarys**: w rzucie poziomym — regularny, zbliżony do prostokąta o zaokrąglonych narożnikach, w rzucie pionowym — zbliżony do prostokąta, z niemal pionowymi ścianami bocznymi i płaskim dnem;

b) **wymiary**: w granicach 160–180 x 90–120 cm (z wyjątkiem ob. 2540, gdzie zachowała się tylko partia przydena);

c) **orientacja jamy grobowej**: kierunek NE–SW dla ob. 2540 i 2541;



OB. 2541



Ryc. 5. Aleksandrowice, stan. 2. Plan i profil ob. 2541: poz. C — poziom odkrycia, poz. D — 10 cm poniżej poziomu odkrycia.

Fig. 5. Aleksandrowice, site 2, Zabierzów commune. Plan and cross-section of feature 2541; item C — the discovery level, item D — 10 cm beneath the discovery level.

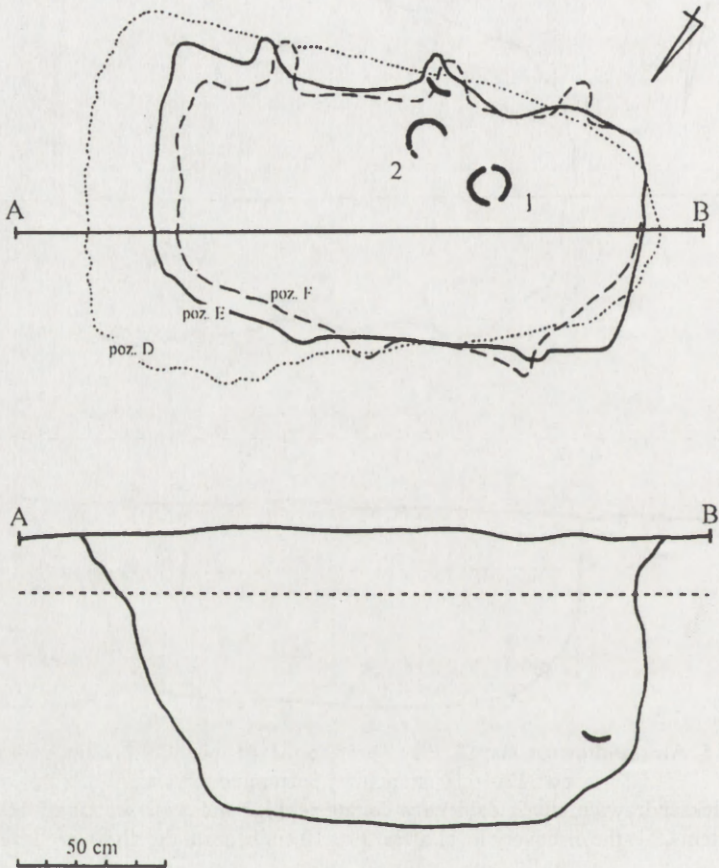
**d) wypełnisko:** jednolity charakter, barwa i wewnętrzny układ; widoczne dwie warstwy sedymentacyjne: w części stropowej — naturalna oraz w części spągowej — intencjonalna, powstała podczas zasypywania jamy grobowej; jednorodna struktura warstwy intencjonalnej wskazuje na jednoczasowość jej powstania — nie ma ona cech typowych dla obiektów osadowych.

**e) szkielet:** prawdopodobnie uległ rozkładowi w kwaśnym i wilgotnym środowisku glebowym (na całym stanowisku niewiele zachowanych kości; bardzo zły stan fragmentów naczyń z ob. 2542).

## 2.2. Wyposażenie

W wypełnisku ob. 2542 natrafiono na fragmenty dwóch dających się zrekonstruować czarek półkulistych (nie stwierdzono wszystkich fragmentów należących do tych naczyń). Zalegały one w południowej części obiektu, na głębokości 50–60 cm od poziomu odkrycia zarysu jamy.

## OB. 2542



Ryc. 6. Aleksandrowice, stan. 2. Plan i profil ob. 2542. Głębokości poniżej poziomu odkrycia: poz. D — 10 cm, poz. E — 20 cm, poz. F — 30 cm; 1 — naczynie I, 2 — naczynie II.

Fig. 6. Aleksandrowice, site 2, Zabierzów commune. Plan and cross-section of feature 2542.

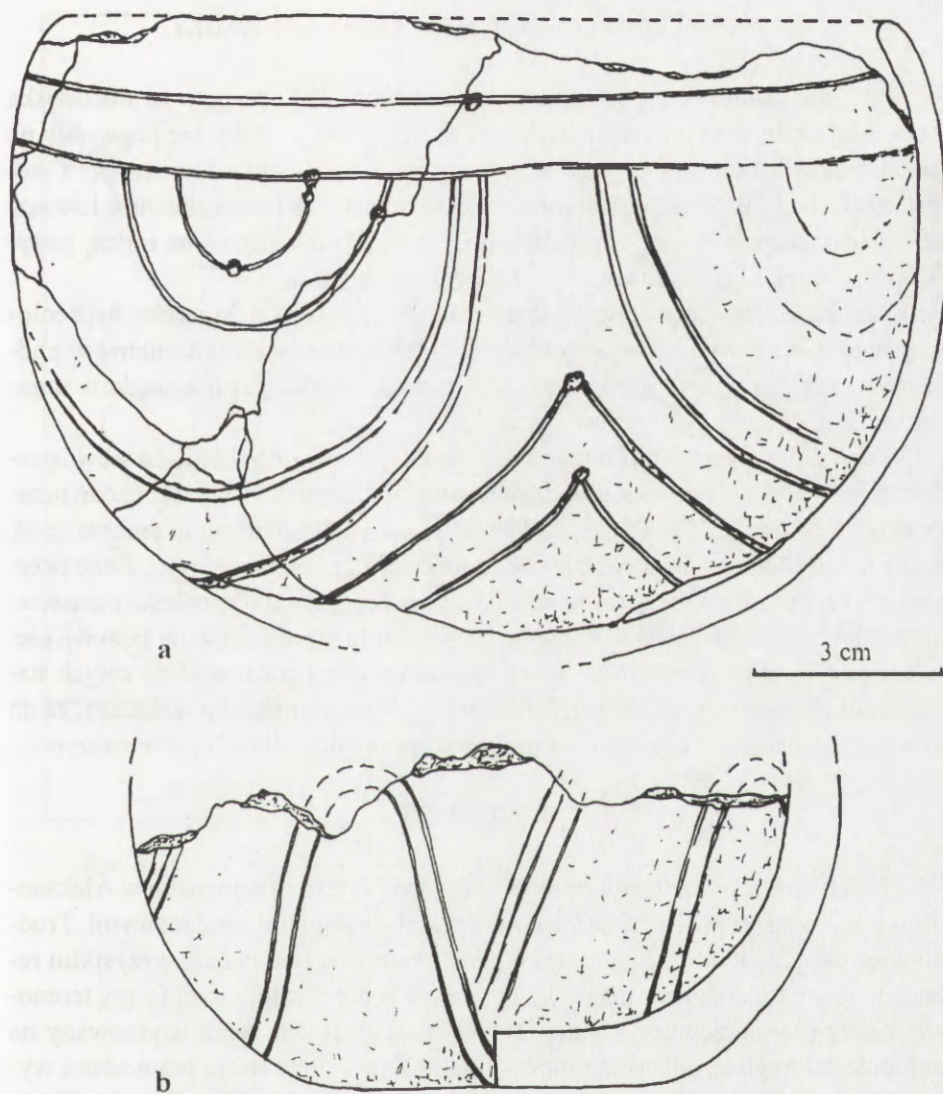
Depths beneath the discovery level: item D — 10cm; item E — 20cm; item F — 30cm;

1 — vessel I, 2 — vessel II.

Oba naczynia charakteryzują się niezbyt dobrym wypałem — słabo wypalona górna część ścianek, dno niewypalone. Wykonane zostały z identycznej, tłustej masy ceramicznej:

**Naczynie I** (ryc. 7:a): czarka półkulista, wysokości ok. 12 cm i średnicy wylewu — 13 cm, barwy szarej; grubość ścianek 5 mm; zdobiona pod wylewem dwoma poziomymi płytkimi liniami, od których biegną wielokrotne linie zakolone ku dołowi; na liniach rytych nieregularnie rozmieszczone małe punkty nutowe; szerokość linii rytych zmienna — linie w górnej części brzuśca — 1 mm, linie w dolnej części brzuśca — 3 mm.





Ryc. 7. Aleksandrowice, stan. 2. Wyposażenie grobowe ob. 2542: a — naczynie I,  
b — naczynie II.

Fig. 7. Aleksandrowice, site 2, Zabierzów commune. Furniture of grave 2542: a — vessel I,  
b — vessel II.

**Naczynie II** (ryc. 7:b): czarka półkulista, wysokości ok. 10 cm, średnicy wylewu ok. 7 (?) cm i średnicy dna 5,5 cm; barwa szara; grubość ścianek 9 mm; zdobiona głębokimi, faliście przebiegającymi dwoma liniami rytymi; wewnątrz górnych pól — potrójne, ukośne linie; szerokość linii rytých — 1 mm.

### 3. ANALIZA FIZYKO-CHEMICZNA CERAMIKI

Naczynia stanowiące wyposażenie grobowe ob. 2542 podjęto ze stanowiska w zwartej bryle ziemi. Bardzo słaby wypał i wilgotność gleby nie pozwoliły na preparację w terenie. W trakcie odczyszczania i wyklejania obu czarek, z wewnętrznych części ścianek pobrano próbki w celu stwierdzenia obecności związków organicznych (tłuszczów, białek itp.), mogących wskazać na rodzaj pożywienia (lub jego brak) złożonego w naczyniach do grobu.

Serię analiz fizyko-chemicznych wykonała dr J. Trąbska z Muzeum Archeologicznego w Krakowie, stosując metodę Kjeldahla oraz spektrofotometrię w podczerwieni (FTIR). Obie próby wykazały całkowity brak pasm związków organicznych pochodzących od żywności<sup>3</sup>.

W archeologicznej interpretacji faktu braku śladów pożywienia na wewnętrznych ściankach naczyń z Aleksandrowic, pomocne mogą być wyniki badań przeprowadzonych przez Ch. Jeunesse (1997) dla serii kilkudziesięciu cmentarzysk z całego obszaru zajmowanego przez kulturę ceramiki wstęgowej rytej. Dane przytaczane przez niego świadczą, że jeśli naczynia deponowano w całości i ustawiano wylewem do góry, to spełniały one głównie rolę pojemników na pożywienie. Natomiast fragmenty ceramiki, które nie umożliwiają rekonstrukcji całych naczyń, odkrywane na poziomie szkieletu lub w całym wypełniku wskazują, że do grobów składano także intencjonalnie rozbite, prawdopodobnie puste naczynia.

### 4. WNIOSKI

Obiekty grobowe kultury ceramiki wstęgowej rytej na stanowisku w Aleksandrowicach odkryto w strefie, która objęta została badaniami sondażowymi. Trudno więc określić ich lokalny kontekst przestrzenny, w tym przede wszystkim relację w stosunku do położonej przypuszczalnie w obrębie tej samej formy terenowej osady (powierzchniowy materiał zabytkowy). Jest to teren usytuowany na południe od miejsca odkrycia grobów i pozostający poza strefą przebadaną wykopaliskowo. Na podstawie dokonanego rozpoznania wnioskować można, iż na omawianym stanowisku odkryto skraj osady z grobami umiejscowionymi na jej obrzeżeniu lub być może fragment odosobnionego cmentarzyska, co byłoby ewenementem w tej strefie zasięgu kultury ceramiki wstęgowej rytej. Wyodrębnione cmentarzyska charakterystyczne są bowiem dla rejonów dorzeczy Renu, Łaby i górnego Dunaju.

---

<sup>3</sup> Na podstawie dokumentacji analizy fizyko-chemicznej wykonanej przez dr Joannę Trąbską w roku 2000, dla Krakowskiego Zespołu do Badań Autostrad.





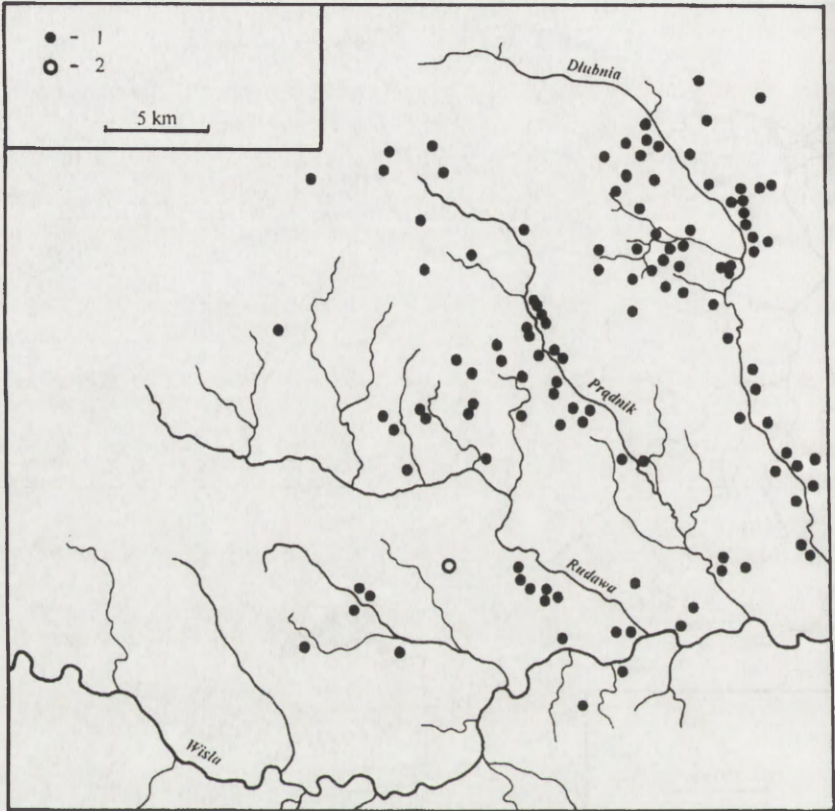
Ryc. 8. Stanowiska z pochówkami kultury ceramiki wstępowej rytej w Małopolsce: 1 — Aleksandrowice, 2 — Giebułtów, 3 — Igołomia, 4 — Złotniki, 5 — Bejsce, 6 — Dzieskanowice, 7 — Szczotkowice, 8 — Samorzec, 9 — Gródek Nadbużny.

Fig. 8. Sites with grave of the Linear Band Pottery culture in Lesser Poland:

1 — Aleksandrowice, 2 — Giebułtów, 3 — Igołomia, 4 — Złotniki, 5 — Bejsce, 6 — Dzieskanowice, 7 — Szczotkowice, 8 — Samorzec, 9 — Gródek Nadbużny.

Zbadane ślady pochówków należą do typowych dla kultury ceramiki wstępowej rytej. Zarówno forma, wielkość i kierunek osi jamy grobowej, jak również rodzaj inwentarza (ob. 2542) lub jego brak (ob. 2540, 2541) są charakterystyczne dla grobów omawianej kultury spotykanych na całym, zajmowanym przez nią obszarze. Często jest także wyposażanie zmarłego tylko w dwa ornamentowane naczynia.

Brak szkieletów związany jest zapewne z wysoką kwasowością (pH) gleby, co uniemożliwiło zachowanie się kości. Nieobecność szczątków zmarłych może jednak wskazywać także na potraktowanie pochówków jako symboliczne. Tego typu groby znane są z terenu Niemiec, Danii i Słowacji, np. z Aiterhofen w Bawarii,



Ryc. 9. Rozmieszczenie stanowisk kultury ceramiki wstęgowej rytej na obszarze pogranicza Nideki Nidziańskiej i Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej.

1 — punkty osadnicze kultury ceramiki wstęgowej rytej, 2 — stanowisko w Aleksandrowicach.  
 Fig. 9. Sites of the Linear Band Pottery culture in the border zone between the Nida Basin and Cracow-Częstochowa Upland.

1 — settlement points of the Linear Band Pottery culture, 2 — the site at Aleksandrowice.

skąd pochodzi 36 cenotafów, z których tylko 10 zawierało wyposażenie (Jeunesse 1997, s. 62). Wobec braku szkieletu nie można niestety określić płci zmarłych. Nie można tego również stwierdzić na podstawie osi jamy grobowej, ani też na podstawie jakości i rozmieszczenia wyposażenia. Liczne badania terenowe prowadzone zwłaszcza na terenie Niemiec (Biel 1987, s. 38–40; Nieszery 1995; Krause 1998, s. 53–56; Neth 1999) wskazują, że każde cmentarzysko odznacza się pod tym względem swoistymi cechami, które najczęściej nie są powielane na innych stanowiskach tego typu. Ujednolicone są tylko generalne reguły rządzące inhumacją.



Określenie chronologii obiektów będących przedmiotem pracy możliwe jest na podstawie stylistyki naczyń odkrytych w ob. 2542. Ornamentyka występująca na nich pozwala stwierdzić, że skupisko grobów odkrytych w Aleksandrowicach można datować na fazę klasyczną — nutową kultury ceramiki wstępowej rytej. Należy jednak pamiętać, iż występujące na nich wątki zdobnicze, posiadają na terenach Małopolski znaczną czasową rozpiętość występowania. Należą do fazy środkowej ale pojawiają się również dosyć często w fazie późnej tej kultury (Rook 1980, s. 14).

Na uwagę zasługują ślady konstrukcji drewnianej w grobie 2542. Trudno rozstrzygnąć, czy odpowiadają one pierwotnemu zadaszaniu grobu wspartemu na słupkach, czy też tworzyły rodzaj przykrycia w formie konstrukcji opartej na poziomo ułożonych belkach. Obecność konstrukcji drewnianych nie jest obca stanowiskom sepulkralnym kultury ceramiki wstępowej rytej w Europie. Najczęściej spotyka się ślady czterech pionowo osadzonych słupów przy obrzeżach jamy grobowej, np. w Mulhouse-Est w Alzacji i Sondershausen w Bawarii (Jeunesse 1997 s. 60–61).

Obiekty grobowe kultury ceramiki wstępowej rytej odkryte na terenie Małopolski tworzą bardzo nieliczną grupę. Znanych jest stąd, oprócz pochówków z Aleksandrowic, tylko 8 stanowisk (Samborzec, Szczotkowice, Bejsce, Giebułtów, Złotniki, Igołomia, Dziekanowice, Gródek Nadbużny). Pod względem lokalizacji, Aleksandrowice zajmują wśród nich najbardziej zachodnią pozycję (ryc. 8). W Polsce południowej, poza Małopolską, najbliższym i jedynym stanowiskiem tego typu jest niewielkie zgrupowanie grobów (4 obiekty) w Starym Zamku na Dolnym Śląsku (Kulczycka-Leciejewiczowa 1988). Najbliższymi natomiast stanowiskami z grobami kultury ceramiki wstępowej rytej spoza terenu Polski są Vedrovice, Moravsky Krumlov i Padochin na Morawach (Jeunesse 1997).

Stanowisko w Aleksandrowicach, jako punkt osadniczy kultury ceramiki wstępowej rytej, nie wchodzi w skład żadnego z pobliskich ugrupowań mikroregionalnych. Występuje ono w wyraźnym odosobnieniu pomiędzy trzema skupiskami: rejonem Olszanicy, Bolechowic i Modlnicy oraz Doliną Mnikowską (ryc. 9). W szerszym ujęciu terytorialnym należy do regionu osadniczego zajmującego zachodni kraniec wyżynnego płata lessów krakowskich.

*Instytut Archeologii i Etnologii PAN*

*Oddział w Krakowie*

## BIBLIOGRAFIA

- Biel Jörg  
1987 *Ein bandkeramischer Friedhof in Fellbach-Oeffingen, Rems-Murr-Kreis, Archäologische Ausgrabungen in Baden-Württemberg, Stuttgart, s. 38–40.*
- Jeunesse Christian  
1997 *Pratiques funéraires au néolithique ancien, Paris.*
- Kondracki Jerzy  
1994 *Geografia Polski, mezoregiony fizycznogeograficzne, Warszawa.*
- Krause Rüdiger  
1998 *Archäologische Denkmalpflege und interdisziplinäre Forschung in Vaihingen an der Enz, Kreis Ludwigsburg, Archäologische Ausgrabungen in Baden-Württemberg, Stuttgart, s. 53–56.*
- Kulczycka-Leciejewiczowa Anna  
1988 *Erste Gemeinschaften der Linienbandkeramikkultur auf polnischem Boden, Zeitschrift für Archäologie 23, str.137–182.*
- Neth Andrea  
1999 *Eine Siedlung der fruhen Bandkeramik in Gerlingen, Kreis Ludwigsburg, Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg, Band 79.*
- Nieszery Norbert  
1995 *Linearbandkeramische Gräberfelder in Bayern, Internationale Archäologie, Band 16, Espelkamp.*
- Rook Ewa  
1980 *Osadnictwo neolityczne w jaskiniach Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, Mat. Arch. 20, s. 5–130.*

## AGNIESZKA CZEKAJ-ZASTAWNY

GRAVES OF THE LINEAR BAND POTTERY CULTURE FROM  
ALEKSANDROWICE, SITE 2, ZABIERZÓW COMMUNE, MAŁOPOLSKIE  
VOIVODSHIP

(Summary)

Material of the Linear Band Pottery culture constitute only a small part of the collection obtained during the rescue excavations on the Lesser Poland's section of Freeway 4 under construction. The excavation in the village of Aleksandrowice near Cracow was carried out by the Cracow Unit for Freeway Archaeological Research, created by the Institute of Archaeology of the Jagiellonian University,



the Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences, Cracow Branch, and the Archaeological Museum in Cracow. Financial funds for the research have been supplied by the Agency for Freeway Construction. The Aleksandrowice project was the first stage of the wide area rescue excavations of the freeway.

The complete report on the excavation in Aleksandrowice, with detailed presentation of the material obtained, will be a subject of the monographic works. The present paper deals only with unique find of graves of the linear Band Pottery culture. Altogether, only 11 indisputable grave of this culture have been discovered in Lesser Poland.

Dug-in features of the Linear Band Pottery culture on site 2 at Aleksandrowice were located in two areas separated by distance of about 100m (Fig. 2). A few utility pits were in the central part of the excavated area, on the culmination of the hill. Instead, graves concentrated in the isolated southern part of the site (sounding trench A-12), above a small stream at the foot of another hill (Fig. 3).

Among three excavated graves, one contained grave goods (feature no. 2542). Cultural affiliation of the other two graves (features no. 2540 and 2541) to the Linear Band Pottery culture can be described as "probable". The features in question are separated by distance of 3m (features nos. 2540 and 2541) and 5m (features nos. 2541 and 2542). They form a small concentration of similar features spread on the distance of 13 m, along W-E axis (Fig. 4, 5, 6). Their horizontal outline is rectangular with rounded angles, the cross-section is close to rectangle (vertical sides, flat bottom). The dimensions are 160–180 cm by 90–120 cm (the exception is feature no. 2540, survived only in its bottom part). The fill of the grave pits is uniform in color and consistency. with two sedimentation layer. The upper layer is a natural sediment, the lower (bottom) layer is related to filling the pit. Skeletons were not found. They probably disintegrated in humid and acid environment.

Potsherds from two vessels were found in the fill of feature no. 2542, in its southern part, 50–60 cm beneath the level on which the grave outlines became visible. They can be reconstructed as semi-spherical bowls (Fig. 7). They are distinctive by rather poor firing and thick (not tempered) paste.

Inferring from ornamentation of the vessels, the graves from Aleksandrowice can be dated to the Classic ("Note") Phase of the Linear Band Pottery culture. However, classic ornamental patterns in Lesser Poland a related to quite a wide chronological span and often appeared also in the late phase of the culture in question (Rook 1980, 14).

It is hard to define the spatial context of the graves, mainly their relation to the settlement located probably on the same hill (indicated by artifacts on the surface). We preliminary assume that the marginal part of the settlement with human burial

has been uncovered. It is possible that the graves indicate a bigger cemetery in this place — rather unusual in the linear Band Pottery culture on this territory (such cemeteries are typical for basins of Rhine, Elbe, and upper Danube Rivers).

The excavated burials are typical for the Linear Band Potter culture. Their shapes, size, orientation, inventory (feature no. 2542), as well as lack of grave goods (features nos. 2540, 2541), have analogies on the whole territory occupied by this culture (Jeunesse 1997).

Interesting are vestiges of a wooden construction discovered in grave no. 2542. It is not clear if it was a roof above the grave supported by poles, or a cover rested on horizontal beams. Similar structures have been registered on sepulchral sites of the Linear Band Pottery culture. Most frequent are traces of four poles driven vertically at grave borders, such as at Mulhouse-Est in Alsace and Sonderhausen in Bavaria (Jeunesse 1997, 60–61).

Graves of the Linear Band Pottery culture in Lesser Poland are rare. Besides Aleksandowice, eight sites of that kind have been discovered (Fig. 8). Outside Lesser Poland, there is a group of four graves in Stary Zamek in Lower Silesia (Kulczycka-Leciejewiczowa 1988. In Moravia Linear Band pottery graves are in Vedrovice, Moravský Krumlov and Padonin (Jeunesse 1997).

The site at Aleksandowice is not related, as a settlement point, to any adjacent microregional groups. It is located between three such groups: Olszanica, Bolechowice-Modlnica, and Mników Valley. In a broad territorial context it belongs to the settlement region located in the western part of Cracow loess area.

*Translated by Jerzy Kopacz*